

Europa veel overeenkomsten, maar er waren toch ook opvallende institutionele verschillen. Wie bijvoorbeeld wil weten wat de achtergrond is van de voor buitenlanders vaak moeilijk te doorgronden onderzoeksorganisatie in Frankrijk, kan hier veel nuttige informatie vinden.

De bundel is om meer dan één reden indrukwekkend. Het is imponerend om te zien hoeveel tijd, werk en energie er vele generaties achtereen besteed zijn om de complexe machinerie van de geschiedwetenschap gaande te houden. De manier waarop in de bundel een omvangrijke en ogenschijnlijk tamelijk droge kennis op een levendige manier wordt gepresenteerd, is even imponerend. In kennis en scherpzinnigheid doen de hedendaagse historici zeker niet voor hun collega's uit het verleden onder. Toch is het boek als geheel vooral een terugblik geworden. In de inleiding van Porciani en Tollebeek klinkt een toon van verontrusting, zelfs van nostalgie. Er zijn tal van krachten aan het werk die de fundamenten van het in de negentiende eeuw opgetrokken gebouw ondermijnen. De argumenten die zij naar voren brengen zijn al vaker besproken, maar zij krijgen in deze context een bijzondere urgentie.

Het succes van het historische bedrijf is een gevaar voor zichzelf geworden. De geschiedwetenschap heeft zich steeds verder gespecialiseerd en er verschijnen talloze boeken en ar-

tikelen die steeds minder lezers bereiken. In het politieke debat speelt het historische argument nauwelijks meer een rol en van hun kant zijn de historici niet vaak meer geneigd om op te treden als woordvoerder van de natie of van bepaalde groepen binnen de natie. Het valt daarom niet te verwachten dat de staat nog lang bereid zal zijn om grote en kostbare historische organisaties te blijven financieren. Tegelijkertijd is de toeloop op de academische studie geschiedenis overal groter dan ooit tevoren. De meerderheid van de geschiedenisstudenten zal bijgevolg een werkring moeten vinden die met de historische vakwetenschap niets meer te maken heeft.

Hoe ingrijpend de gevolgen van de digitalisering zijn, begint zich nu ook duidelijk af te tekenen. Niet alleen verliezen archieven en bibliotheken een belangrijk deel van hun vroegere functie, ook de uitwisseling van gegevens en het wetenschappelijke debat veranderen in snel tempo van karakter. Porciani en Tollebeek besluiten met een korte en bezorgde overpeinzing over alles wat er gaande is en wellicht nog zal komen. Mocht het gebouw van de geschiedenis in de komende jaren instorten, dan is er in deze rijk geschakeerde bundel nauwkeurig terug te vinden hoe het er ooit heeft uitgezien.

Wessel Krul, Rijksuniversiteit Groningen

Algemeen

Ian Morris, *Why the West rules – for now. The patterns of history, and what they reveal about the future* (Picador; New York 2010) 768 p., ill., € 19,99 ISBN 9781400149988

Wedloop tussen Oost en West

Hoe zou de wereld eruit gezien hebben als de Industriële Revolutie eerder in China had plaatsgevonden dan in Europa? Met een dramatische *what-if*-fantasie in antwoord op deze vraag begint Ian Morris dit vlot geschreven, populairwetenschappelijke boek: koningin Victoria die zich in de stromende regen onder-

werpt aan de nieuwe Chinese gouverneur van Londen, die in een kanonneerboot de Theems komt opvaren. Waarom *is* het eigenlijk niet zo gelopen?

Why the West rules is een rijke wereldgeschiedenis die systematisch de oostelijke en westelijke uiteinden van Eurazië met elkaar

vergelijkt. Morris volgt Kenneth Pomeranz in diens nadruk op geografische determinatie (*The Great Divergence*, 2000). Uitgangspunt van Morris' boek is de veronderstelling dat China van nature beter geëquipeerd is dan Europa om vooraan te staan op het toneel van de wereldgeschiedenis. Het Chinese landschap biedt meer mogelijkheden voor maatschappelijke en economische groei. De huidige opkomst van China is in Morris' optiek dan ook niets anders dan een terugkeer naar een natuurlijke wereldorde waarin China het cultureel en economisch zwaartepunt in de wereld is. De westerse suprematie is een tijdelijk fenomeen. De Europese technologische en politieke demarage begon pas rond 1750 en berustte op geografische toevalligheden: de nabijheid van de beide Amerika's met hun landbouwpotentieel en natuurlijke hulpbronnen, en het toeval dat uitgerekend in het land dat vanaf de achttiende eeuw de sterkste Europese macht in Noord-Amerika zou gaan worden – Engeland – grote hoeveelheden steenkool dicht aan de oppervlakte lagen.

De veronderstelde gescheiden ontwikkeling van oost en west wordt vergeleken aan de hand van een door Morris ontworpen puntenstelsel waarmee de relatieve complexiteit van samenlevingen berekend kan worden op grond van méér dan een schatting van het BNP. De methode wordt uiteengezet in het derde hoofdstuk, getiteld 'Taking the measure of the past', dat het hart vormt van dit vuistdikke boek. Het vereist een beetje *suspension of disbelief*. De data, vaak schattingen, waarop de berekeningen zijn gebaseerd, zullen nog in boekvorm verschijnen en zijn voorlopig te vinden op Morris' website.

Veel aandacht krijgt de Oudheid. De keuze daarvoor komt gedeeltelijk voort uit het feit dat de Brit Morris, hoogleraar te Stanford, van huis uit archeoloog en oudhistoricus is, maar heeft ook inhoudelijke gronden. In een uitstekende historiografische inleiding, waarin Morris verklaringssystemen voor de *European Miracle* tegen elkaar afzet, benadrukt hij hoe in het westerse zelfbeeld al vanaf de achttiende

de eeuw een millenniumlange West-Europese *Sonderweg* gepostuleerd is door de uitvinding van een klassieke beschaving, waarvan de westerse civilisatie de erfgenaam zou zijn: 'In trying to explain why the West was now coming to rule, some eighteenth-century intellectuals imagined an alternative line of descent for themselves. Two and a half thousand years ago, they argued, the ancient Greeks created a unique culture of reason, inventiveness, and freedom. This set Europe on a different (better) trajectory than the rest of the world' (p. 14). Het is dit 'long-term locked-in'-verklaringsmodel – en varianten die er uit voortkwamen – dat Morris wil toetsen door de blik te richten op de extreme *longue durée*: hij begint circa 1,5 miljoen jaar geleden om de bezien of de ontwikkeling van verschillende menstypen in oost en west de 'Great Divergence' bevorderde. Het antwoord op deze vraag is ontkennend, maar het levert wel een fascinerend verslag op van recente vondsten en inzichten in de paleoantropologie.

'Oost' en 'West' worden ruim gedefinieerd. Binnen wat hij noemt de 'lucky latitudes', een zich over de breedte van Eurazië uitstrekkend gebied met de beste omstandigheden voor intensieve landbouw en verstedelijking, onderscheidt Morris een oostelijk uiteinde (het stroomgebied van de Gele Rivier en de Yangtse) en een westelijk uiteinde (het Midden-Oosten en het Middellandse Zeegebied). Dit bipolair model dat uitgaat van slechts twee dominerende mondiale beschavingskernen is de voornaamste zwakte van het boek. Geen 'Asian globalization' in deze wereldgeschiedenis, en evenmin een multipolair systeem waarin ook plaats is een voor een Iraanse of Indiase 'core'. Centraal-Azië, de culturele carroussel waar west, oost en zuid door elkaar lopen, verdwijnt naar de marge. Buiten beeld blijft ook het complexe internationale systeem dat zich vanaf de hellenistische periode rond de Indische Oceaan ontwikkelde, evenals de politieke en economische impact van de verspreiding van Turkstalige volkeren over de breedte van Eurazië.

Problematisch is ook de incorporatie van het Nabije Oosten in de Europese geschiedenis. Door aan te sluiten bij een eurocentrisch narratief dat de opmars van de westerse beschaving laat beginnen in Egypte en Mesopotamië, om vervolgens via Hellas en Rome terecht te komen in Atlantisch Europa, onderbouwt Morris onbedoeld de ideologie die Griekenland tot het 'Westen' rekent en het 'Westen' vervolgens concipieert als belangrijkste erfgenaam van de grote beschavingen uit de Oudheid. Door het versmelten van West-Europa en en het Nabije Oosten blijft een veel lastiger vraagstuk buiten beeld: waarom de complexe samenlevingen en machtige staten in de Vruchtbare Halvemaan en rond het oostelijk deel van de Middellandse Zee het na 1700 aflegden tegen, *of all places*, het ruimschoots buiten de 'lucky latitudes' gelegen Noordwest-Europa (en in het verlengde daar-

van Noord-Amerika). Recente studies door onder meer Karen Barkey hebben laten zien dat het Osmaanse Rijk in de zeventiende en achttiende eeuw geenszins de inflexibele Moloch was waar de westerse historiografie het rijk lange tijd voor hield.

In de wedloop der beschavingen wint volgens Morris meestal het Oosten. Na een vliegende start van het Westen (dat wil zeggen het Nabije Oosten) in de vroege oudheid kwam rond 200 v.Chr. ook China op stoom. Vanaf ongeveer 500 n.Chr. loopt stevast het Oosten voorop – tot die opmerkelijke westerse demarage rond 1750. Die is nu weer voorbij. Op grond van zijn berekeningen voorspelt Morris dat de westerse suprematie in 2045 definitief tot het verleden zal behoren.

Rolf Strootman, Universiteit Utrecht

Algemeen

Eelco Beukers en Corrie van Sijl ed., *Geschiedenis van de Zaanstreek* (2 dln., W Books; Zwolle 2012) 800 p., ill., € 69,50 ISBN 9789040007880

Heilige Zaanse huisjes verbouwd

Het verschijnen van de kloeke, tweedelige *Geschiedenis van de Zaanstreek* staat bepaald niet op zichzelf. Het boek is één van de meest recente publicaties in de stroom van stads- en streekgeschiedenissen die Nederland de afgelopen twee decennia heeft overspoeld: na onder meer Nijmegen (2005), Amsterdam (2004-2007), Arnhem (2008), Ommelanden (2011) en de Beemster (2012) heeft nu ook de Zaanstreek een nieuw historisch overzichtswerk. Net als de meeste van deze boeken behandelt de rijk geïllustreerde *Geschiedenis van de Zaanstreek* een breed scala aan politieke, economische, culturele en technische aspecten en ontwikkelingen over een lange periode, van prehistorie tot heden. En net als de meeste van deze andere stads- en streekgeschiedenissen is het boek tegelijkertijd bedoeld voor een breed publiek en voor vakhistorici.

De *Geschiedenis van de Zaanstreek* biedt echter geen klassieke integrale geschiedenis van nul tot nu. In plaats daarvan is ervoor gekozen het traditionele beeld van de Zaanstreek systematisch te bevragen. In 26 artikelen worden de heilige Zaanse huisjes stuk voor stuk aan nader onderzoek onderworpen. Was het (proto-)industriële karakter van de streek werkelijk zo bijzonder? En hoe zat het met die groene houten huisjes, en de doopsgezinde, socialistische en altijd zuinige en schone inwoners? Op deze manier worden niet alleen de veronderstelde uniciteit en samenhang van de regio tegen het licht gehouden, maar wordt bovendien gezocht naar een karakteristiek van de Zaanstreek door de eeuwen heen. De *Geschiedenis van de Zaanstreek* is daarmee ook, en misschien wel in de eerste plaats, een geschiedenis van de beeldvorming over de Zaanstreek.